

เศรษฐกิจพอเพียง กับการเกษตร

50 ปี กรมส่งเสริมการเกษตร (พ.ศ. 2510 - 2560)

ความหมายของตราสัญลักษณ์

- ตัวเลข 50 พร้อมข้อความ “50 ปี กรมส่งเสริมการเกษตร” และตราสัญลักษณ์กรมส่งเสริมการเกษตร แทนวาระครบรอบ 50 ปี สถาปนากรมส่งเสริมการเกษตร ออกแบบให้ตัวเลข 50 เกี่ยวพันกันเหมือนสัญลักษณ์ infinity ซึ่งหมายถึง ความไม่มีที่สิ้นสุด
- ใบไม้ แสดงถึงสัญลักษณ์ทางการเกษตร มาจากตราสัญลักษณ์ประยุกต์ของกรมส่งเสริมการเกษตร

ความหมายเป็น 50 ปีที่มุ่งมั่นปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่องด้วยความสามัคคีและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นผู้ส่งเสริมนำความสำเร็จ ความก้าวหน้ามาสู่กิจการเกษตรกรรมด้านต่างๆ และมีการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรเพื่อประโยชน์แก่เกษตรกรตลอดไป

เศรษฐกิจพอเพียง กับการเกษตร

เอกสารคำแนะนำที่ 5/2561

เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร

พิมพ์ครั้งที่ 1 : จำนวน 5,000 เล่ม เมษายน พ.ศ. 2561

จัดพิมพ์ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พิมพ์ที่ : บริษัท นิวัตรมตาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด

ปอ

คำนำ

เอกสารคำแนะนำเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร” เป็นเอกสารเผยแพร่ที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำขึ้นเพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ที่ทรงพระราชทานแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข องค์ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ในการน้อมนำกระแสพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของเกษตรกรได้ตามความเหมาะสม เพื่อสร้างพื้นฐาน ความพอมี พอกิน พอใช้ ในเบื้องต้นอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญจะต้องมี “สติปัญญาและความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

กรมส่งเสริมการเกษตร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารคำแนะนำเล่มนี้ จะมีประโยชน์และเป็นส่วนหนึ่งในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในภาคการเกษตร เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการประกอบอาชีพ ให้กับพี่น้องเกษตรกร ประชาชนทั่วไป ในการสร้างความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ ความมั่นคง ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป คณะผู้เรียบเรียงขอขอบคุณและน้อมรับคำติชม เพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตร

2561

สารบัญ

5

10

13

16

พระราชดำรัส 1

ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

บทบาทและความสำคัญ 4

ของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5

ใช้ชีวิตอย่าง “เพียงพอ” 8

เพื่อความสุขที่ “พอเพียง”

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร 10

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ 12

แนวคิดของปรัชญา 13

เศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ไข

วิกฤติทางเศรษฐกิจและปัญหา

ทางสังคมของไทย

ตัวอย่างความสำเร็จของเกษตรกร 17

ที่ทำการเกษตรตามแนว

เศรษฐกิจพอเพียง

บรรณานุกรม 28

พระราชดำริสว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐาน ความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป”

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517

“คำว่า พอ ก็พอเพียง
คนเร้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย
ถ้าทุกประเทศมีความคิด ทำอะไรต้องพอเพียง
พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก
คนเราก็อยู่เป็นสุข...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541

“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความ
มั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคาร
ไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็น
เสาเข็ม และลืมเสาเข็มเลยด้วยซ้ำไป...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
จากวารสารชัยพัฒนา

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอด โดยเริ่มตั้งแต่ในงานพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517 เป็นต้นมา ในแนวทางของการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง และเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ในปี 2540 ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549
“เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร” (พิมพ์ครั้งที่ 3)

บทบาทและความสำคัญ ของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองได้ ให้ความพอเพียงกับตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ เพื่อที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นต่อไปได้

จากความหมายดังกล่าว ทำให้มองเห็นบทบาทและความสำคัญของเศรษฐกิจแบบพอเพียงดังนี้

1. เป็นแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นหลัก เน้นการใช้ศักยภาพของคน เสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด เพื่อให้ชีวิตของตนเอง ครอบคลุมและชุมชนอยู่รอด
2. ทำให้เกิดความเข้มแข็งในจิตใจ โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ทางพุทธศาสนา เมื่อพึ่งตนเองได้แล้วก็ทำให้จิตใจสงบ เข้มแข็ง ไม่วิตกกังวล
3. เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สมัคสมานสามัคคีภายในชุมชนเดียวกัน
4. แก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ถ้าพอมีพอกินแล้วก็จะช่วยลดปัญหาความยากจนได้

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมเพื่อให้ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณาตามหนังสือที่ รล. 003/18888 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 สำนักราชเลขาธิการพระบรมมหาราชวัง กทม.

**เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลาง
ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
และใช้ความรู้ควบคู่คุณธรรม ควรยึดหลักการปฏิบัติตน ดังนี้**

1. ด้านจิตใจ

- มีจิตใจที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองและสามารถฝึกฝนตนเองได้
- มีจิตใจสำนึกที่ดี
- สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม
- มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม
- คำนึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคมและชุมชน

- ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- สร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง
- มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคง และเข้มแข็ง

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การจัดการอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด
- รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี

- ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม
- ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ

- มุ่งลดรายจ่าย
- การออม : สะสมเงินเป็นทุน เป็นภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงแนวทางการปฏิบัติตนตามเศรษฐกิจพอเพียง
- ยึดหลัก 3 พอ คือ พออยู่ พอกิน พอใช้
- ประหยัด โดยตัดทอนรายจ่าย จากความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ “ความเป็นอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
- ทหารายได้เพิ่มอย่างค่อยเป็นค่อยไป
- ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริต มีคุณธรรม
- ภูมิปัญญาพื้นบ้านและที่ดินทำกินคือทุนทางสังคม
- ตั้งสติที่มั่นคง ร่างกายที่แข็งแรง ปัญญาที่เฉียบแหลม นำความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ใช้ชีวิตอย่าง "เพ็ชงพอ" เพื่อความสุขที่ "พอเพ็ชง"

"พอโ้ว" แล้ว โ้ว=พอเพ็ชง

คนไทยมีอะไรหลายอย่างที่ต่างชาติไม่มี แม้ในทางกลับกัน เราก็อาจจะไม่มีในสิ่งที่เขาครบครัน ความไม่มีไม่ได้หมายความว่าขาด บางคราก็อาจจะไม่เหมาะสมกับวิถีของเรา ระเบิดจากภายใน มองเรื่องเล็กๆ ใกล้ตัว แล้วขยายวงสู่เรื่องใหญ่ๆ ระดับชาติ ชีวิตก็ดำรงอยู่ได้อย่างที่ควรจะเป็น ไม่แก่งแย่ง ไม่แข่งขัน เพียงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บ้านเราทำน้ำพริกอร่อยก็แบ่งปันให้ข้างบ้าน ขณะที่ป่าข้างบ้านเกษตรชาติดีก็แบ่งให้บ้านเราช่วยชิมบ้าง หรือบางทีที่ไม่มีรถยนต์ขับ อาจเป็นเพราะคุณไม่เหมาะกับการขับรถด้วยตัวเอง สินค้าแบรนด์เนมก็อาจไม่เหมาะกับบุคลิกของคุณก็ได้ แก่นแท้ของความสุขไม่มีขายที่ห้างสรรพสินค้า สั่งซื้อทางอินเทอร์เน็ตก็ไม่ขาย หัวใจที่เหนืออย่า เพราะมัวแต่วิ่งตามหาวัตถุที่ไม่มีบริการสปาไว้บำบัด หากแต่ต้องปลูก รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย แล้วความสุขที่แท้และยั่งยืนจะงอกงามตามวิถีธรรมชาติในหัวใจของคุณเอง

การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร

วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง มีรายได้ไม่เพียงพอและเป็นหนี้สิน จึงจำเป็นต้องปรับระบบการเกษตรของครัวเรือนให้สอดคล้องกับสภาวะการผลิต และการตลาดในปัจจุบันตามความเหมาะสมของระบบนิเวศเกษตร โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป

ลดรายจ่าย

เพื่อเป็นการประหยัด ลดรายจ่ายในครอบครัว และเป็นผลดีต่อสุขภาพ การทำพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ เป็นอาหารสำหรับการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นงานอดิเรกที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว พ่อ แม่ ลูกมีเวลาพูดคุยกันและช่วยกันทำงาน แม้ไม่มีพื้นที่ก็สามารถทำสวนครัวในบ้านได้ เช่น การปลูกพริกในกระถาง หรือปลูกในภาชนะแขวน ฯลฯ พืชที่ปลูกก็เป็นพืชที่ใช้เป็นประจำในครัว เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ชะพลู หอม ผักชี ชะอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

เพิ่มรายได้

การเพิ่มรายได้โดยทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนและเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสร้างรายได้ เช่น การถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร และแปรรูปงานฝีมือหัตถกรรมสิ่งประดิษฐ์ การผลิตกล้วยไม้ดอก-ไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์-ประมง เพาะถั่วงอก เพาะเห็ด เป็นต้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการเกษตร

ขยายโอกาส

เกิดจากการพัฒนาศักยภาพตนเอง ครอบครัว ชุมชน โดยการร่วมมือการสร้างอาชีพได้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บุตรหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรวมกัน จัดหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่ายมาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและอบอุ่นต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียงสู่การรับเกษตรกร

ทางออกของการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม คือ จะต้องช่วยให้ประชาชนที่อยู่ในภาคเกษตรและที่กลับคืนสู่ภาคเกษตรมีงานทำ มีรายได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างรากฐานของชนบทให้แข็งแรงเพียงพอที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ

▶▶ ขั้นที่หนึ่ง

มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย

▶▶ ขั้นที่สอง

รวมพลังในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

▶▶ ขั้นที่สาม

สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล

ดังนั้น การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อภาคการเกษตร ซึ่งจะส่งผลกระทบไปสู่การเจริญเติบโตของประเทศอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ต้องมีองค์ประกอบหลายประการ ที่จะทำให้การทำเกษตรวิธีนี้ประสบผลสำเร็จ และก้าวไปอย่างมั่นคงไม่ล้มเลิกกลางคัน มีการขยายผลที่เหมาะสมในทุกด้าน ไม่ขยายผลรวดเร็วเกินไป ในขณะที่ผู้มีส่วนร่วมยังคงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ที่แท้จริง

ทฤษฎีใหม่ ทำให้เกษตรกรได้รับการตอบสนองทั้งด้านส่วนตัวและสังคมได้ในระดับสูง ได้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีน้ำเพียงพอ มีรายได้เพิ่มขึ้น ครอบครัวอบอุ่น มีความสามัคคีในระดับชุมชนและในระดับสถาบัน เป็นการส่งผลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สภาพพื้นที่ที่เคยแห้งแล้งขาดแคลนน้ำกลับกลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้น เป็นการรักษาสมดุลให้กับดินและธรรมชาติ

สิ่งที่พึงระวัง คือ การนำชื่อทฤษฎีใหม่ไปใช้ควรเน้นให้ชัดเจนว่า ในโครงการนั้นๆ มีการพัฒนาการเกษตรในลักษณะแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่อย่างแท้จริง เพื่อมิให้เกิดความสับสนในสาระแท้จริงของทฤษฎีใหม่

ประโยชน์ของทุกขี้เฒ่า

จากพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่างๆ นั้น พอจะสรุปถึงประโยชน์ของ ทุกขี้เฒ่าได้ ดังนี้

1. ให้ประชาชนพอยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาของ **“เศรษฐกิจพอเพียง”**
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกผักต่างๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้ โดยไม่ต้องเปิดเขื่อนชลประทาน
3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปีทุกขี้เฒ่านี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้
4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับการแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจ และปัญหาทางสังคมของไทย

สรุปการแรก

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ลักษณะเช่นนี้เกษตรกรจะมีหลายสถานะ โดยจะเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกร ดังเช่นที่เป็นอยู่และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำปลา ไก่ ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประชากรที่สอง

เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมด ในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวต่อสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประชากรที่สาม

เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และ ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้ บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการ รักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

กล่าวโดยสรุปคือ

แนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่มีสาระสำคัญดังกล่าวข้างต้น น่าจะนำมาใช้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาประเทศไทยในระยะต่อไป แม้ว่าวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่ผลกระทบต่างๆ จะไม่รุนแรงมากนัก ถ้าหากทุกภาคทุกส่วนของสังคมมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเอง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่นๆ ในสังคมเป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่าข้อคิดทั้งหมดจะมุ่งหน้าไปสู่กลุ่มเกษตรกรหรือผู้มีที่ดินทั้งหลาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรมหมด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในสภาพความเป็นจริง

ตัวอย่าง
ความสำเร็จของเกษตรกร
ที่ทำการเกษตร
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

"สิ่งที่ทำนั้นรับรองได้ ใคร ๆ ก็ทำได้"

และจะเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ได้ตามรอยเท้าพ่อหลวงไว้ได้"

นางสุทิน หองเอ๋ม

เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาไร่นาสวนผสม

อำเภอทองไทร จังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2560

อายุ : 39 ปี

การศึกษา : ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตร

สถานภาพ : สมรส มีบุตร 2 คน

ที่อยู่ : บ้านเลขที่ 65 หมู่ 3 ตำบลป่าแฝก

อำเภอทองไทร จังหวัดสุโขทัย

โทรศัพท์ : 08 6917 7052

ความคิดริเริ่มและความพยายาม

อาชีพเกษตรกร เป็นอาชีพของบรรพบุรุษ เนื่องจากพ่อ แม่และญาติพี่น้องส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ประกอบกับมีใจรักในการเกษตร อยากปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภคเอง เหลือจากแบ่งปันให้เพื่อนบ้านก็แบ่งจำหน่าย นายสุทิน หองเอ๋ม จึงได้เริ่มทำอาชีพเกษตรกรมาโดยตลอด ตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ก็ได้ช่วยครอบครัวดำเนินกิจกรรมไร่นาสวนผสมมาอย่างต่อเนื่อง

ภายหลังจากเรียนจบได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม ศึกษาจากแปลงที่ประสบผลสำเร็จ แล้วได้ดำเนินกิจกรรมไร่นาสวนผสมด้วยตนเอง โดยในระยะแรก ทำในพื้นที่ของครอบครัวเป็นหลัก หลังจากได้สมรส ก็ได้ลงมือทำในกิจกรรมของตนเองอย่างเต็มที่ ได้นำความรู้จากการศึกษาด้วยตนเองและดูแบบอย่างที่เหมาะสมผลสำเร็จมาปรับใช้ในแปลงของตนเอง มีการเพิ่มเติมกิจกรรมเรื่อยมา เน้นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กิจกรรมมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ลดต้นทุน การผลิตลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีรายได้ต่อเนื่องและยั่งยืน เน้นการทำเกษตรปลอดภัย มีการใช้น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจากกลุ่ม ทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญมีบ่อเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคและเพื่อการเกษตรได้ตลอดปี ปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้แปลงไร่นาสวนผสมตัวอย่างของเกษตรกรในชุมชนและข้างเคียง

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

จากการเดินทางไปเยี่ยมชมและไปศึกษาดูงานต้นแบบการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากพื้นที่ที่ทำนาเพียงอย่างเดียว เริ่มขุดบ่อเลี้ยงปลาจำนวน 1 บ่อ ดินที่ขุดนำมาถมเพื่อปรับเป็นที่พักอาศัย เริ่มปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล และไม้ใช้สอย ต่อมาขุดบ่อเพิ่มเพื่อเก็บกักน้ำใช้ในการเกษตรตลอดทั้งพื้นที่ ปัจจุบันพัฒนาพื้นที่เป็นสวนผสมนา ยึดหลักในความพออยู่พอกินพอใช้ ประหยัดในการดำรงชีพ ปลูกพืชเศรษฐกิจ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ไว้บริโภค ลดรายจ่าย เหลือกินเหลือใช้ แบ่งค่าแบ่งขายเพิ่มรายได้ สร้างเสริมสุขภาพและอนามัย โดยเน้นหลัก

- ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- ขยายโอกาส
- จัดระบบการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ให้เหมาะสมกับพื้นที่
- เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ

แนวคิดที่ตัดสินใจเดินตามรอยเท้าพ่อหลวง

พื้นฐานหรือรากฐานเป็นเกษตรกร พ่อชาวนา แม่ชาวนา เดิมโตมาบนวิถีของเกษตรกร มองว่าถ้าเกษตรกรไทยรู้จักปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรมที่ทำซ้ำๆ ซากๆ และหันมาทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ กล้าที่จะเปลี่ยนแปลง มาทำหลายๆ อย่างเพื่อลดความเสี่ยงในการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของพี่น้องเกษตรกรไทยจะต้องมั่นคง และมีความเป็นอยู่ที่ดีไม่น้อยหน้ากว่าอาชีพอื่นๆ แน่นนอน เพราะ

- ได้อยู่กับครอบครัวไม่ต้องจากถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น
- ได้ดูแลคนที่เรารักและคนที่รักเรา
- ได้กิน ได้ใช้ของดีมีคุณภาพ
- ได้ออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- ได้อยู่กับธรรมชาติและบรรยากาศที่ดี
- ได้พักผ่อนตามที่เราต้องการ
- ได้มิตรภาพที่แท้จริง
- ไม่ต้องเป็นลูกน้องใคร

จึงมีแนวคิดว่าจะต้องทำให้เกษตรกรคนอื่นๆ เห็นว่าสิ่งที่ทำนั้นจับต้องได้ใครๆ ก็ทำได้และจะเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่เดินตามรอยเท้าพ่อหลวงให้ได้ ด้วยวิธีการลงมือทำทันที โดยไม่ต้องรอใคร ไม่รองบประมาณ ไม่กังวลว่าสินค้าจะล้นตลาด ไม่คิดจ่ำจวนจากการทำการเกษตรผสมผสาน (เพราะการตั้งเป้าหมายของความร่ำรวยจะทำให้เราไม่คิดทำอย่างอื่นประกอบความเสี่ยงจะสูง) โดยใช้หลัก 3 ต.ดำเนินการ ดังนี้

1. **ต้นทุน** มีน้อยทำน้อยไม่ต้องรอใครสนับสนุน
2. **ตลาด** สินค้าที่เราทำ ศึกษาแนวทางความน่าจะเป็นของตลาด
3. **แตกต่าง** ของที่เราผลิตออกมาจะต้องสร้างความแตกต่างจากท้องตลาดที่มีอยู่

แนวคิดในการทำงาน

ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ

- ลดรายจ่าย สร้างรายได้ใช้ชีวิตอย่างพอควร
- พึ่งพาตนเองได้
- จัดทำบัญชีครัวเรือน
- ไม่เสี่ยงเกินไป มีทางเลือกรองรับ
- คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ

ความพอเพียงด้านสังคม

- ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- รู้รัก สามัคคี
- สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

ความพอเพียงด้านจิตใจ

- มีจิตสำนึก
- เอื้ออาทร ประนีประนอม
- นึกถึงส่วนรวมเป็นหลัก
- ซื่อสัตย์ สุจริต อุดหนุน พอเพียง

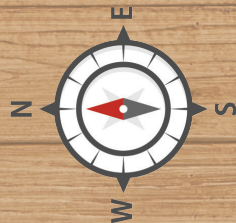
การวางแผนการผลิต

พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 34 ไร่ 2 งาน

- ท่ออยู่อาศัย 1 ไร่
- ปลุกข้าว 23 ไร่
- ปลุกพืชหมุนเวียน 2 ไร่ 1 งาน
- ปลุกไม้ผลและไม้ยืนต้น 1 ไร่ 3 งาน
(ไผ่ 1 ไร่/มะม่วง มะปราง มะพร้าว ขนุน 3 งาน)
- เลี้ยงปลา 3 ไร่
(ปลาดุก ปลาสร้อย ปลาบึก ปลาหมอ ปลาช่อน ปลานิล ปลาทับทิม และหอยขม)
- บ่อกบ
- โกไข่ และนกกกระทา
(ไก่พันธุ์ไข่ ไก่สวยงาม ไก่พื้นเมือง และไล่เดือนไว้ผลิตปุ๋ย)
- สระบัว ผักบุ้ง 1 ไร่ 2 งาน
- สระน้ำ 2 ไร่

ผังพื้นที่ทำเกษตรผสมผสาน

ผลงานและความรู้เรื่องผลงานทั้งปริมาณและคุณภาพ ตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานและความมุ่งมั่นในอาชีพ

1. วัฏจักรการผลิตอาหาร

- มีบ่อเลี้ยงปลา ได้แก่ ปลาตะบิล ปลาไน ปลาช่อน และบ่อปลาช่อน
- แปลงพืชผักปลูกพืชผักหมุนเวียนในแต่ละรอบ เช่น แตงกวา คื่นช่าย บวบ ฟักทอง
- ไม้ผล เช่น มะม่วง ฝรั่ง น้อยหน่า แก้วมังกร
- ปลูกไผ่ เพื่อจำหน่าย หน่อไม้ และจำหน่ายกิ่งพันธุ์
- นาข้าว ทำนาข้าวอินทรีย์เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือบริโภคก็จำหน่ายเป็นข้าวอินทรีย์

2. ความสมบูรณ์ของแปลงพืช สัตว์ ประมง

ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เริ่มจากการเลี้ยงเป็ดเนื้อ จำนวน 100 ตัว เพื่อจำหน่าย ที่ตลาดสุขโขทัย พอมีรายได้เริ่มขยับเป็นการเลี้ยงสัตว์สวยงาม เช่น กระต่าย ไก่สวยงาม จำหน่ายให้กับลูกค้าภายในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียง

รายละเอียดกิจกรรมในไร่สวนผสม

กิจกรรมสร้างรายได้

1. **หัวนา 23 ไร่** ผลผลิตประมาณ 800 กิโลกรัมต่อไร่ ผลิตเพื่อการบริโภค เหลือจึงจำหน่าย พื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 23 ไร่ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี โดยการใช้สารชีวภัณฑ์ รายได้จากการทำนาประมาณปีละ 150,000-200,000 บาท

2. **ปลูกพืชสวนเชิงนา 2 ไร่ 1 งาน** ได้แก่ พืชไร่ กล้วยน้ำว่า กล้วยไข่ กล้วยหอม มะละกอ พืชผักสวนครัว เพื่อบริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายเป็นรายได้

3. ปลูกไม้ 1 ไร่

ไผ่ เป็นพืชที่ต้นทุนการดูแลต่ำ แต่ให้ผลตอบแทนสูง สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งลำ ได้แก่ กิ่งแขนง ยอด ลำไผ่ ปลูกไผ่พันธุ์ตงลิ้มแล้ง จำหน่ายกิ่งพันธุ์ โดยใช้วิธีการตัดกิ่งแขนงมาเพาะชำ โดยใน 1 หน่อ สามารถตัดกิ่งแขนงมาชำ ได้ประมาณ 5-6 กิ่ง ราคากิ่งละ 50 บาท หน่อไผ่จะไว้เพื่อให้ไผ่แตกยอดแล้วใช้ประโยชน์จากยอด โดยการนำมาแปรรูปเป็นหน่อไม้ดอง ขายได้กิโลกรัมละ 40 บาท ส่วนลำที่ไม่ใช้แล้วนำไปเผาแบบภูมิปัญญาชาวบ้านโดยการใช้ดินกลบ ได้เป็นถ่านนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป การบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากกระบวนการกำจัดของเสียที่ได้จากน้ำบ่อกบ บ่อปลา ปล่อยลงแปลงปลูกไผ่ แล้วใส่มูลไก่ มูลนกกระทา นำฟางจากนาข้าวไปปิดทับเพื่อเป็นปุ๋ยหมักให้กับแปลงปลูกไผ่ รายได้จากการขายกิ่งไผ่ หน่อไผ่ 60,000-70,000 บาทต่อปี

4. ขุดบ่อเลี้ยงปลา 8 บ่อ (บนเนื้อที่ 2 ไร่) และบ่อน้ำจืด (1 ไร่)

เลี้ยงปลาตูก ปลาไนล์ ปลาสลิด ปลาห้ำทิม ปลาหมอ ปลาช่อน หอยขม ปลานิล ปลาสรวย ปลาแรด เพื่อบริโภค และจำหน่ายเป็นรายได้ของครัวเรือน

5. เลี้ยงกบ 1 บ่อ

เลี้ยงในบ่อดิน แบบกึ่งธรรมชาติ กบที่เลี้ยงแบบนี้จะแข็งแรงกว่าเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ รายได้จากเลี้ยงกบและปลา ประมาณ 6,000 บาท นอกจากนี้ ไร่นาสวนผสมของนายสุทิน ทองเอี่ยม แห่งนี้ ยังเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ การฝึกอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุที่อยู๋ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ โดยนายสุทิน ทองเอี่ยม ได้ให้บริการสถานที่ และเป็นวิทยากรบรรยาย ให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงกบในบ่อแก่ผู้สูงอายุที่ได้มาศึกษา และฝึกการเลี้ยงกบ รายได้ที่เกิดจากการเลี้ยงกบ ก็จะเป็นเงินกองกลางของกลุ่มผู้สูงอายุ

6. เลี้ยงไก่ไข่ 20 ตัว

7. ปลูกมะพร้าว 100 ต้น สร้างรายได้ประมาณ 30,000 บาทต่อปี

8. เลี้ยงไก่สวยงาม 20 คู่

เพาะเลี้ยงไก่สวยงามทุกชนิดที่ตลาดต้องการ โดยนายสุทิน ทองเอี่ยม มีความคิดว่า การเลี้ยงไก่ไม่ควรจะเลี้ยงเพียงชนิดเดียว เช่น ไก่พื้นเมือง หรือไก่ไข่ เพียงอย่างเดียว ควรเลี้ยงไก่หลายชนิดเพื่อจะได้มีรายได้หลายทาง ในการเลี้ยงไก่สวยงามได้พยายามศึกษาความต้องการของตลาด สอบถามผู้รู้ หาเครือข่าย ผู้เลี้ยงไก่สวยงาม และศึกษาข้อมูลจากแหล่งสืบค้นออนไลน์ ทำให้ปัจจุบันประสบ

ความสำเร็จในการเลี้ยงไก่สวยงาม มีเครือข่ายต่างจังหวัด ซื้อขายผ่านระบบออนไลน์ สร้างรายได้เป็นจำนวนมาก

9. ไก่พื้นเมืองเป็นแม่พันธุ์ 5 ตัว

10. ปลูกข้าวสาข และบัวดอก รายได้จากการจำหน่ายดอกบัว และสายบัว ต่อปีประมาณ 10,000 บาท

บรรณาการกรม

ประเสริฐวัฒน์ กองกันภัย และคณะ. **เศรษฐกิจพอเพียงการเกษตรที่ยั่งยืน**. กรมส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพุธที่ 4 ธันวาคม 2517. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). ตุลาคม 2541.

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2540. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). เมษายน 2541.

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร. วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา. ประจำเดือนสิงหาคม 2542.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **เศรษฐกิจพอเพียง**. มิถุนายน 2547. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**. พิมพ์ครั้งที่ 3 : กรุงเทพมหานคร

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **เศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**, กันยายน 2557. พิมพ์ครั้งที่ 7 : กรุงเทพมหานคร.

เอื้อ เชิงสะอาด และคณะ. 2550. **เศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตร**. กรมส่งเสริมการเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 2 (แก้ไขเพิ่มเติม) : กรุงเทพมหานคร

เอกสารคำแนะนำที่ 5/2561

เศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร

ผู้ปรึกษา

นายสมชาย ชาญณรงค์กุล

นายประสงค์ ประไพตระกูล

นายสำราญ สารบรรณ

ว่าที่ร้อยตรี ดร.สมสวย ปัญญาสิทธิ์

นางดาเรศร์ กิตติโยภาส

นางอัญชลี สุจิตตานนท์

นายคุณันต์ ยუნานนท์

อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ผู้อำนวยการกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

เชิงรับแจ้ง

นางสมคิด นุ่มปราณี

นางเนตรนรี ผดุงศิลป์

นางสาวเสาวณิต เทพมงคล

นางสาวพิมพ์ประภา สิ้นคำคุณ

นางสาวพีรชา มณีชาติ

นางสาวรัตนภรณ์ นพพูน

นางสาวอารีย์วรรณ เหลืองทอง

กลุ่มจัดการฟาร์มและเกษตรกรรมยั่งยืน

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร

ผู้อำนวยการกลุ่มจัดการฟาร์มและเกษตรกรรมยั่งยืน

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

จัดทำ

นางรุจิพร จารุพงศ์

นางสาวอำไพพงษ์ เกาะเทียน

กลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร

สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี

กรมส่งเสริมการเกษตร

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสื่อส่งเสริมการเกษตร

นักวิชาการเผยแพร่ชำนาญการ

w w w . d o a e . g o . t h

